

Orłowski, Bolesław

"The Pyramids", Ahmed Fakhry, Chicago 1961 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 7/3, 357-358

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Karl Wittmann, *Die Entwicklung der Drehbank bis zum Jahre 1939*, 2. Auflage, VDI-Verlag, Düsseldorf 1960, s. VI + 213, ilustr. 217, tabel 7.

Można uznać za swego rodzaju paradoks, że spotyka się tak mało publikacji poświęconych historii budowy maszyn. Liczba ich jest wyraźnie niewspółmierna do roli, jaką zmiany w środkach produkcji odgrywają w rozwoju przemysłu i całej techniki. Na szczególną więc uwagę zasługuje kolejny tom wydawanej przez Stowarzyszenie Inżynierów Niemieckich serii poświęconej historii techniki, omawiającej historię obrabiarek do 1939 r. Książka reprezentuje wysoki poziom naukowy, a problematyka jej wkracza w wiele szczegółowych zagadnień konstrukcyjnych i technologicznych. Autor znalazł jednak taki sposób przedstawienia materiału, że jest on w znaczym stopniu dostępny czytelnikom spoza kręgu inżynierów mechaników. Oczywiście, niezajomość specjalistycznej terminologii technicznej i trudności w odczytaniu licznych rysunków konstrukcyjnych nie mogą umożliwić szerszemu gronu wykorzystanie wszystkich walorów książki, jednakże zapoznanie się z jej bardziej ogólnymi partiami jest wskazane dla każdego historyka techniki.

Rozwój obrabiarek dzieli Wittmann na trzy etapy: okres obrabiarek drewnianych sięgający końca XVIII w., okres tworzenia się podstawowych typów obrabiarek metalowych obejmujący XIX w.; okres udoskonaleń i przekształceń wewnątrz tych typów w latach 1900—1939.

Zakończenie opracowania na 1939 r. było kwestią przypadku (pierwsze wydanie ukazało się w 1941 r.), data ta zbiega się jednak z wyraźną cenzurą merytoryczną, czasy powojenne to już bowiem epoka automatyzacji obrabiarek.

Uwaga autora koncentruje się na epoce obrabiarek metalowych i okres do końca XVIII w. potraktowany został dość skrótowo. Trzeba jednak przyznać, że zgromadzony w nim materiał, zwłaszcza ilustracyjny, jest bardzo interesujący. W wieku XIX wyodrębniono dwa etapy. Pierwsza połowa stulecia obejmuje dorobek Maudslaya i jego naśladowców oraz dorobek Whitwortha. Drugi etap — to historia obrabiarek wielonarzędziowych, którą zapoczątkowały wynalazki konstruktorów niemieckich i amerykańskich w końcu lat czterdziestych.

Przemiany zachodzące w XX w. i przyjętą na 1900 r. cenzurę wyprowadzono z dokonanego w tym czasie wynalazku stali szybko tnących.

Autor zajmuje się zarówno zmianami wnoszonymi przez nowe obrabiarki do technologii produkcji, jak zmianami w ich konstrukcji, napędzie, sterowaniu, regulacji itp.

Bogata bibliografia licząca 102 pozycje oraz 217 rysunków i fotografii dopełniają wartości tej publikacji, która słusznie doczekała się wznowienia.

STANISŁAW FURMAN

Ahmed F a k h r y, *The Pyramids*, The University of Chicago Press, Chicago 1961, s. X + 260, il. 124.

Piramidy to temat od dawna pasjonujący ludzi o różnym wykształceniu, wieku i zainteresowaniach. Dlatego też należy sądzić, że każdy z przyjemnością weźmie do ręki pracę jednego z największych autorytetów światowych w tej dziedzinie, dra Fakhry, kierownika egipskich badań nad piramidami w ostatnim dziesięcioleciu.

Książka omawia całość zagadnień związanych z egipskimi piramidami. Autor kreśli linię rozwojową grobowców królewskich od mastaby, poprzez piramidę

schodową, aż do prawdziwej piramidy w kształcie ostrosłupa. Omawia przy tym rozmaite aspekty zagadnienia, związane z dziejami Egiptu, historią religii, historią techniki, wreszcie historią archeologii. W książce znajduje się wykaz istniejących obecnie piramid królewskich, ich położenie geograficzne i wymiary. Ciekawsze, ważne z punktu widzenia historii techniki i architektury obiekty zostały szczegółowo omówione w osobnych rozdziałach, ułożonych w porządku chronologicznym.

Zakres zawartego w książce materiału przewyższa wszystkie dostępne w naszym kraju opracowania o piramidach, ograniczające się z reguły do Wielkiej Piramidy lub, co najwyżej, do grupy piramid w Gizie. U Fakhry mamy obszernie i dokładne wiadomości o wczesnych grobowcach faraonów, o zapoczątkowaniu piramid, a także o znacznie późniejszych i mało znanych piramidach z okresu Nowego Państwa, budowanych w północnym Sudanie. A oto spis treści tej interesującej pozycji: Wstęp, Budowa i zarządzanie piramidą, Piramida schodowa w Sakkarze, Następcy Dżosera, Piramidy Snofru w Dahszur, Wielka Piramida w Gizie, Spadkobiercy Chufu, Sfinks w Gizie, Dzieci Boga-Słońca, Upadek, Odrodzenie, Epilog na południu, Wykaz piramid królewskich, Indeks.

Dużo miejsca poświęca autor technice wznoszenia piramid, zasadom urządzania ich wnętrza oraz budowlom pomocniczym, wchodzącym w skład kompleksu każdej piramidy. Uważa on, opierając się głównie na niedawno odkrytej niedokończonyj piramidzie zachowanej w warunkach budowy, że Egipcjanie posługiwali się przy transporcie pionowym kamiennych bloków rampami ziemnymi. Tak zresztą uważało i dawniej wielu historyków techniki. Ostatnio jednak przeważał pogląd reprezentowany m.in. przez F. M. Feldhauusa, głoszący, że piramidy wznoszono przy użyciu prymitywnych dźwigów, a wynikający z opisu Wielkiej Piramidy pozostawionego przez Herodota. Fakhry bardzo krytycznie ocenia wiarygodność tej relacji, wykazując liczne jej nieścisłości.

Ciekawostką z dziedziny historii techniki jest hipoteza, że pod płoży sań, na których przeciągano kolosalne posągi, Egipcjanie lali nie wodę, lecz mleko.

Ponadto Fakhry podaje wiele ciekawych danych o projektowaniu, organizacji, metodach pracy i stosowanych do budowy piramid materiałach. Interesujące są także rozważania autora na temat związku kształtu piramidy z kultem religijnym Starego Państwa.

Praca Fakhry ma jeszcze jedną ważną zaletę — wyszła spod pióra uczonego kierującego wykopaliskami w tej dziedzinie w ostatnich latach. Dzięki temu znajdujemy w niej wiele ciekawych danych dotyczących najnowszych, nieznanych jeszcze szerzej odkryć archeologicznych. Książka, na wskroś naukowa w treści, opatrzona odsyłaczami do światowej literatury egiptologicznej, napisana została pięknym językiem w sposób popularny, zrozumiały dla laika. Liczne doskonałe ilustracje, rysunki, plany i przekroje piramid ułatwiają i uprzyjemniają jej lekturę. Nie tylko zainteresuje ona każdego czytelnika, ale co więcej, da mu szeroki i jasny pogląd na całość tego fascynującego i wyjątkowego w historii kultury zjawiska, jakim są piramidy egipskie.

BOLESŁAW ORŁOWSKI

W. F. A s m u s, *Demokryt, Wybór fragmentów Demokryta i świadectw starożytnych o Demokrycie*, Przekład z rosyjskiego Bogdana Kupisa, Książka i Wiedza, Warszawa 1961, s. 148.

Atomistyka Demokryta budzi dzisiaj zrozumiałe zainteresowanie. Wprawdzie atomizm grecki nie może być uznany za naukową teorię fizyczną w rozumieniu dzisiejszym, mimo to jednak jako niezaprzeczalny prototyp wszelkich nowoczesnych teorii atomowych zajął z tego tytułu poczesne miejsce zarówno w historii